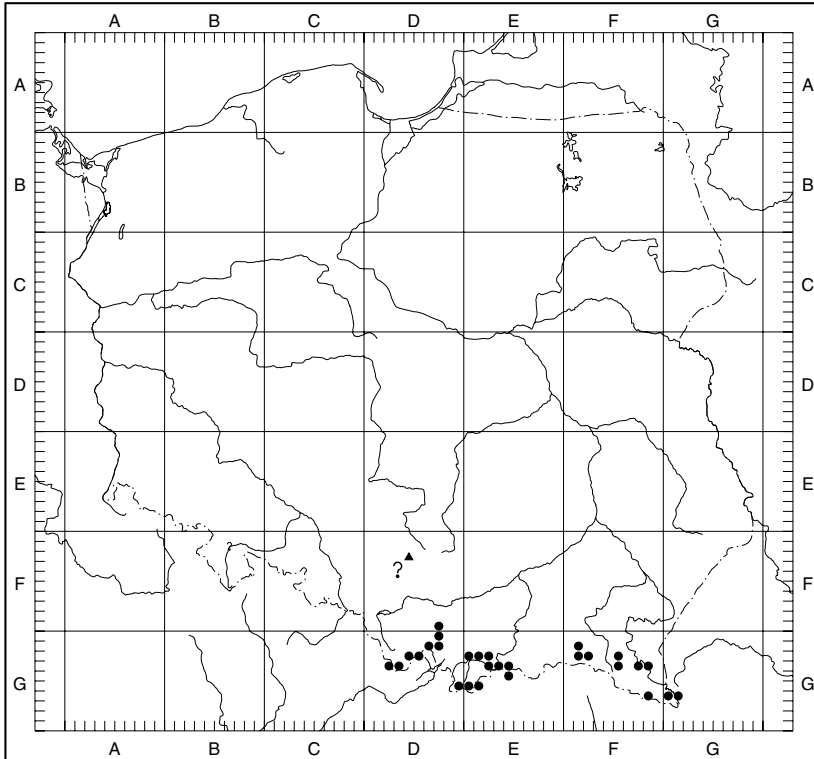

Występowanie *Cirsium erisithales* (Asteraceae) na Wyżynie Śląskiej

Cirsium erisithales (Jacq.) Scop. jest gatunkiem reglowym, który na terenie Polski notowany był w Karpatach oraz rzadko na niżu (SYCHOWA 1971). Jednak stanowiska niżowe z obszaru Wyżyny Śląskiej (UECHTRIZ 1880; SYCHOWA 1971; JĘDRZEJKO & ŻARNOWIEC 1985) traktowane były dotychczas jako wątpliwe ze względu na brak materiałów zielnikowych (ZAJĄC 1996).

We wschodniej części Garbu Tarnogórskiego (NOWAK 1999) odnotowano występowanie *Cirsium erisithales* w Dąbrowie Górniczej – Ujejscu, 29.07.1995, leg. T. Nowak (KTU) – kwadrat ATPOL – DF24. Potwierdzono zatem wcześniejsze, uznane za wątpliwe, notowania omawianego gatunku na tym stanowisku (UECHTRIZ 1880; JĘDRZEJKO & ŻARNOWIEC 1985). Jest ono obecnie najdalej wysuniętym na północ poza granicę zwartej górskiego zasięgu *C. erisithales* (Ryc. 1).

Ryc. 1. Rozmieszczenie *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. w Polsce; ● – stanowiska obecnie istniejące; ▲ – stanowisko dotychczas wątpliwe, obecnie potwierdzone przez autora; ? – stanowisko wątpliwe (według ZAJĄC & ZAJĄC, 1999 – uzupełnione i poprawione)

Fig. 1. The distribution of *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. in Poland; ● – presently existing localities; ▲ – the locality confirmed by author (up to now known as doubtful); ? – uncertain locality (according to ZAJĄC & ZAJĄC 1999 – supplemented and corrected).

Na opisywanym stanowisku gatunek ten występuje na wzniesieniach wapiennych zbudowanych z wapieni środkowotriasowych, porośniętych lasem bukowym oraz wzdłuż dróg leśnych. Preferuje miejsca prześwietlone, gdzie zakwita, natomiast w miejscach zacienionych występują tylko płonne okazy. Poniżej zamieszczono zdjęcie fitosocjologiczne wykonane w wybranym jednorodnym płacie.

Data: 26.07.1999, wysokość n.p.m: 355, ekspozycja: SW, nachylenie: 10°, pokrycie w warstwach: **A** – 50%, **B** – 15%, **C** – 60%, **D** – 10%, pow. zdj. 150 m².

A: *Fagus sylvatica* 3.1, *Carpinus betulus* 1.1,

B: *Corylus avellana* 1.1, *Daphne mezereum* +.1, *Lonicera xylosteum* 1.1, *Picea abies* 1.1,

C: *Aegopodium podagraria* 2.2, *Asarum europaeum* 1.2, *Brachypodium sylvaticum* 1.2, ***Cirsium erisithales* 2.1**, *Convallaria majalis* 2.2, *Cruciata glabra* +.1, *Daphne mezereum* r, *Digitalis grandiflora* +.1, *Fagus sylvatica* +, *Euphorbia epithymoides* +.2, *Fragaria vesca* +.1, *Melampyrum nemorosum* 1.1, *Melica nutans* 1.2, *Melittis melissophyllum* r, *Mercurialis perennis* 1.2, *Ranunculus serpens* subsp. *nemorosus* +.1, *Thalictrum aquilegifolium* r.

D: *Brachythecium albicans* 2.2.

W ostatnich latach zaobserwowano spadek liczebności populacji *Cirsium erisithales*, zachodzący najprawdopodobniej pod wpływem zmian w fitocenozach spowodowanych nieprawidłową gospodarką leśną. Do najpowszechniej obserwowanych tu, niekorzystnych zjawisk należy przeorywanie podłoża, pozostawianie posuszu po wyrębie oraz masowy pojaw siewek wcześniej wprowadzonych gatunków obcego pochodzenia, takich jak: *Padus serotina* i *Quercus rubra*. W związku z powyższym opisywane stanowisko należy uznać za zagrożone.

Podziękowania. Dziękuję Panu Profesorowi Adamowi Zajączowi za udostępnienie bazy danych ATPOL i przygotowanie mapy rozmieszczenia *Cirsium erisithales* w Polsce.

Summary. *Cirsium erisithales* (Asteraceae) on the Silesian Upland (Wyżyna Śląska). In the northern part of the Silesian Upland (eastern part of Tarnogórski Hummock (Garb Tarnogórski) in Dąbrowa Górnicza – Ujejsce the author have noticed the locality of the montane species *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. (29.07.1995, leg. T. Nowak). This locality was previously mentioned by UECHTRIZ (1880) and JĘDRZEJKO & ŻARNOWIEC (1985). Until this time the locality on the Silesian Upland has been a doubtful because of the lack of any herbarium material. The populations of *C. erisithales* grow on calcareous hills, which are covered with beech forest with pine and spruce admixture. The species prefers places of full light, on woodland meadows and along woodland roads. The found locality can be endangered because of the woodland management (pine, spruce planting and planting of alien species like *Quercus rubra*, *Padus serotina* as well as topsoil damage and the left remains after wood cutting).

LITERATURA

- JĘDRZEJKO K. & ŻARNOWIEC J. 1985. Ocena zasobów i specyfiki flory leczniczej z obszaru dorzecza Czarnej Przemszy w Zagłębiu Dąbrowskim na Wyżynie Śląskiej. – W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi, ss. 155–196. Śląska Akademia Medyczna, Katowice.
- NOWAK T. 1999. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych na terenie wschodniej części Garbu Tarnogórskiego (Wyżyna Śląska). – Materiały i opracowania. **2:** 1–103. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.

SYCHOWA M. 1971. *Cirsium* Mill. em. Scop., ostrożeń. – W: B. PAWŁOWSKI & A. JASIEWICZ (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. **12**, ss. 368–383. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Kraków.

UECHTRIZ R. 1880. Resultate der Durchforschung der Schlesischen Phanerogamen im Jahre 1879. – Jahr. Schles. Ges. Vaterl. Cultur. **57**: 323–349.

ZAJĄC M. 1996. Mountain vascular plants in the polish Lowlands. – Polish Bot. Stud. **11**: 1–92.

ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 1999. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce – ATPOL (w druku, status – grudzień 1999).

TERESA NOWAK, *Katedra Botaniki Systematycznej, Uniwersytet Śląski, ul. Jagiellońska 28, PL–40–032 Katowice, Polska.*

Przyjęto do druku: 11.01.2000 r.

Pierwsze niżowe stanowiska gatunku reglowego – *Lonicera nigra* (Caprifoliaceae) w Polsce

W Polsce *Lonicera nigra* L. notowana była dotychczas jedynie w Sudetach i Karpatach, gdzie klasyfikowano ją jako gatunek reglowy, rzadko spotykany poniżej 400 m. n.p.m. (ZARZYCKI 1967).

Nowe stanowiska tego gatunku na niżu odnaleziono we wschodniej części Garbu Tarnogórskiego – Wyżyna Śląska (NOWAK 1999) i związane są one z dolinami rzek: Czarnej Przemszy i Brynicy (Ryc. 1). Obydwa znajdują się w przekształconych zbiorowiskach leśnych, lecz różniących się pod względem siedliskowym. Cechą wspólną tych zbiorowisk jest obecność w runie gatunków grądowych i buczynowych.

Pierwsze ze stanowisk zlokalizowane jest w kompleksie leśnym, na wschód od miejscowości Zendek, 16.06.1997, leg. T. Nowak (KTU) (kwadrat ATPOL – **DF13**). Teren jest tutaj miejscami podtopiony, obniża się bowiem w kierunku doliny rzeki Brynicy. *Lonicera nigra* występuje tu dość licznie na powierzchni około jednego ara. Stwierdzono jednak, że wiele okazów wiciokrzewu obumiera, prawdopodobnie na skutek zbyt dużej wilgotności podłoża.

Drugie stanowisko znajduje się na wysokim stoku koryta Czarnej Przemszy, koło Siewierza – przysiółek Łysa Góra, 25.05.1995, leg. T. Nowak (KTU) (kwadrat ATPOL – **DF14**). Na powierzchni około 500 m² odnotowano 16 dobrze zachowanych okazów. *Lonicera nigra* występuje tu w silnie zacienionych miejscach zbiorowiska leśnego.

Opisane stanowiska są bardzo ważne z punktu widzenia fitogeografii, ale wymagają dalszych badań w celu określenia ich charakteru.

Podziękowania. Dziękuję panu Profesorowi Adamowi Zającowi za udostępnienie bazy danych ATPOL i przygotowanie mapy rozmieszczenia *Lonicera nigra* w Polsce.

Summary. The first lowland localities of the mountain species *Lonicera nigra* (Caprifoliaceae) in Poland. In the eastern part of the Tarnogórski Hummock (Garb Tarnogórski) – Silesian Upland